Урок. Числівник: відмінювання, правопис і сполучення з іменником

Урок засвоєння нових знань і формування вмінь · 45 хв

«Чужу мову можна вивчити за шість років, а свою треба вчити все життя» — Вольтер

Проблемне питання уроку: Чому після числівників три й п’ять той самий іменник стоїть у різних формах і як не помилитися у формах числівників під час письма та мовлення?

Мета

Знаннєві	Діяльнісні	Ціннісні
• Учень/учениця називає, з якою формою іменника поєднуються числівники два, три, чотири та числівники від п’яти. • Учень/учениця записує за таблицею відмінкові форми числівників п’ять, сімдесят, двісті. • Учень/учениця розрізняє, як позначають години й хвилини числівниками.	• Учень/учениця застосовує правило узгодження числівника з іменником і добирає правильну форму іменника. • Учень/учениця знаходить і виправляє помилку у формі числівника та сполученні його з іменником. • Учень/учениця пояснює написання складних числівників разом, а складених окремо.	• Учень/учениця усвідомлює значення мовної норми для чіткого й точного спілкування в навчанні та повсякденному житті. • Учень/учениця цінує точність у вживанні числових даних в офіційних і наукових текстах.

Базові поняття і терміни

числівник, кількісні числівники, порядкові числівники, збірні числівники, дробові числівники, складені числівники.

Форми роботи

- фронтальна бесіда
- робота з текстом підручника
- робота в парах із таблицею правила

- спостереження за прикладами
- редагування речень

Обладнання та реактиви

- підручник «Українська мова» для 10 класу (Ворон, Солопенко), § 44, с. 229–234
- таблиця «Відмінювання числівників п’ять, сімдесят, двісті» на слайді або плакаті за матеріалом § 44
- картки із завданнями для закріплення з реченнями, що містять помилки у формах числівників
- проєктор або дошка для демонстрації прикладів

Демонстрації

- Таблиця сполучень «два, три, чотири + іменник» і «п’ять і далі + іменник» із прикладами три олівці, дві книжки, п’ять олівців — помічаємо, що форма іменника залежить від числівника, а не від самого іменника
- Таблиця відмінювання числівників п’ять, сімдесят, двісті на слайді — помічаємо, що в сімдесят змінюється лише друга частина, а в двісті обидві
- Речення «Зараз дві години» і «Зараз друга година» поруч — помічаємо, що години позначають порядковим числівником
- Записи п’ятсот і п’ятдесят три на дошці — помічаємо, що складний числівник пишемо разом, а складене окремими словами

Міжпредметні зв'язки

- Математика — запис кількості й часу словами, читання дробових числівників
- Українська література — прислів’я та приказки з числівниками в домашньому завданні

Місце уроку в темі

Попередній урок: На попередньому уроці ми повторили, що таке числівник, його розряди за значенням і будовою та відмінювання прикметників твердої групи.

Наступний урок: На наступному уроці вивчатимемо займенник, його розряди за значенням і роль у мовленні (§ 45).

Безпека

- Під час роботи в парах діти розмовляють пошепки, щоб не заважати іншим парам, і не залишають своїх місць без дозволу вчителя.
- До дошки учні виходять по одному, не залишаючи сумок у проході між партами.

- Слайд з проєктора учні розглядають зі своїх місць, не підходять до проєктора і не торкаються кабелів.
- Під час фронтальної перевірки відповіді називають по черзі, без вигуків з місць, а виправлення вносять у зошит лише ручкою іншого кольору.

Структура уроку

1. Організаційний момент — 1 хв
2. Актуалізація — 5 хв
3. Мотивація — 3 хв
4. Вивчення нового — 21 хв
5. Закріплення — 9 хв
6. Рефлексія — 4 хв
7. Домашнє завдання — 2 хв

Хід уроку

Організаційний момент 1 хв

Учитель: Вітає клас, перевіряє готовність до уроку, оголошує тему й показує на слайді епіграф.

Учні: Вітаються, готують підручники та зошити, прочитавши епіграф, налаштовуються на роботу.

Привітання, перевірка готовності, оголошення теми «Числівник: відмінювання, правопис і сполучення з іменником» та епіграфа Вольтера.

Актуалізація 5 хв

Учитель: Проводить мозковий штурм, читає питання по одному, дає час на запис, після кожного питання вибірково перевіряє відповіді.

Учні: Кожен письмово відповідає в зошиті одним рядком, потім звіряє відповідь із відповіддю класу.

Питання 1. На які питання відповідає числівник? Відповідь. Скільки? котрий? Питання 2. На які два види за значенням поділяють числівники? Відповідь. На кількісні й порядкові. Питання 3. Назвіть розряди кількісних числівників. Відповідь. Власне кількісні, дробові, збірні, неозначено-кількісні. Питання 4. Які бувають числівники за будовою? Наведіть по прикладу. Відповідь. Прості (один), складні (дванадцять), складені (п’ятдесят три). Питання 5. За яким зразком змінюються порядкові числівники? Відповідь. За зразком прикметників твердої групи, а числівник третій за зразком прикметників м’якої групи.

Мотивація 3 хв

Учитель: Показує на слайді три пари прикладів з протиріччям і ставить проблемне питання уроку.

Учні: Розглядають приклади, коротко висловлюють здогади про причину різниці й повторюють проблемне питання.

На слайді пара 1. «три олівці» і «п’ять олівців». Пара 2. «Зараз дві години» і «Зараз друга година». Пара 3. «двісті п’ятдесят» і «до двохсот п’ятдесяти». Учитель питає, чим схожі й чим різні ці записи. Очікувана відповідь. Форма іменника після три й п’ять різна, форма числівника залежить від відмінка, а час

позначають порядковим числівником. Далі вчитель ставить проблемне питання уроку. Чому після числівників три й п’ять той самий іменник стоїть у різних формах і як не помилитися у формах числівників під час письма та мовлення?

Вивчення нового 21 хв

Учитель: Організовує три активності, показує таблиці у відповідний момент, ставить питання й підсумовує висновки учнів.

Учні: Працюють із текстом підручника, заповнюють таблицю в парах, спостерігають за прикладами й формулюють правила.

Активність 1 (7 хв). Робота з текстом підручника, § 44, с. 230–231. Учні читають абзаци про сполучення числівників з іменниками й складають у зошиті таблицю з трьох рядків. Продукт активності. Таблиця. Числівники два, три, чотири + іменник у формі три олівці, чотири уроки, дві книжки, три озера. Числівники від п’яти + родовий відмінок множини, наприклад сім олівців, п’ять книжок, дев’ять вікон. Дробові + родовий відмінок однини, наприклад дві треті склянки, півтора кілограма, але два з половиною дні, сім з половиною років. Збірні числівники поєднуються з іменниками чоловічого роду, що називають істот (двоє товаришів, семеро львів’ян), з іменниками середнього роду (двоє відер, семеро козенят) і з іменниками, що мають лише множину (двоє саней, троє дверей), та вимагають родового відмінка множини. Питання вчителя. Чому не можна сказати «двоє рік»? Очікувана відповідь. Слово рік не належить до іменників, що поєднуються зі збірними числівниками, правильно «два роки». Активність 2 (8 хв). Заповнення таблиці в парах за матеріалом с. 231–232. Учні в парах записують відмінкові форми числівників п’ять, сімдесят, двісті та визначають, що в них змінюється. Продукт. Заповнена таблиця. Родовий п’яти, сімдесяти, двохсот. Давальний п’яти, сімдесяти, двомстам. Орудний п’ятьма, сімдесятьма, двомастами. Місцевий (на) п’яти, (на) сімдесяти, (на) двохстах. Також допускаються форми п’ятьох, п’ятьом, п’ятьома. Питання вчителя. Що змінюється в числівнику сімдесят, а що в числівнику двісті? Очікувана відповідь. У назвах десятків змінюється лише друга частина, а в назвах сотень змінюються обидві частини. Додатково учні записують, що числівники сорок, дев’яносто, сто в усіх відмінках, крім називного і знахідного, мають закінчення -а (сорока, дев’яноста, ста), а півтора й півтораста не відмінюються. Активність 3 (6 хв). Спостереження за прикладами. Учитель показує на слайді приклади і питає, що спільного в цих словах. Спостереження 1. П’ятсот і дев’ятсот складні числівники, пишуться разом, а п’ятдесят три складене, пишеться окремими словами. Складні порядкові числівники на -тисячний, -мільйонний пишуться разом (п’ятитисячний, двадцятип’ятимільйонний). Спостереження 2. У складених кількісних числівниках змінюються всі частини, а в складених порядкових лише останнє слово (дві тисячі одинадцятий, дві тисячі одинадцятого). Спостереження 3. Години позначаємо порядковими числівниками, а хвилини кількісними, тому «Зараз друга година», а не «дві години». Для неповних годин уживаємо прийменники на, до, по, за (п’ять по шостій, п’ятнадцять до сьомої, за п’ятнадцять сьома, п’ять на сьому), для половини години пів на шосту, пів до шостої. Продукт. Алгоритм у зошиті. 1) Визначити розряд за значенням і будовою. 2) Знайти форму іменника за таблицею сполучень. 3) Перевірити, які частини числівника змінюються. 4) Перевірити написання разом чи окремо. Типові помилки, які варто виписати. «двоє рік», «три олівців», «п’ять олівці», «Зараз дві години», «п’ять сот».

Закріплення 9 хв

Учитель: Видає завдання з розділу consolidation_tasks, організовує роботу письмово та в парах, перевіряє відповіді фронтально.

Учні: Виконують завдання в зошитах, порівнюють результати з сусідом, виправляють помилки.

Рефлексія 4 хв

Учитель: Пропонує прийом із розділу reflection, збирає письмові відповіді на проблемне питання.
Учні: Письмово відповідають на проблемне питання уроку, усно завершують речення.

Домашнє завдання 2 хв
Учитель: Коротко пояснює завдання з розділу homework, відповідає на питання учнів.
Учні: Записують домашнє завдання в щоденники, уточнюють незрозуміле.

Завдання для закріплення

1. Виберіть правильну форму іменника й запишіть словосполучення. Три (олівці, олівців), п'ять (олівців, олівці), двоє (двері, дверей), два з половиною (дні, днів).
Відповідь: Три олівці, п'ять олівців, двоє дверей, два з половиною дні.

2. Поставте словосполучення «сімдесят пасажирів» у родовому, давальному й орудному відмінках, а словосполучення «двісті кілометрів» у родовому, давальному й орудному відмінках. Підкресліть закінчення числівників.
Відповідь: Сімдесят пасажирів. Родовий сімдесяти пасажирів, давальний сімдесяти (сімдесятьом) пасажирам, орудний сімдесятьма (сімдесятьома) пасажирами. Двісті кілометрів. Родовий двохсот кілометрів, давальний двомстам кілометрам, орудний двомастами кілометрами. У числівнику сімдесят змінюється лише друга частина, у числівнику двісті обидві частини.

3. Запишіть словами час, якщо на годиннику шоста година сорок п'ять хвилин, кількома способами. Виправте відповідь «Зараз дві години» на запитання «Котра година?».
Відповідь: Шоста година сорок п'ять хвилин, п'ятнадцять до сьомої, за п'ятнадцять сьома. Правильна відповідь «Зараз друга година», бо години позначаємо порядковим числівником.

4. Відредагуйте речення. На столі лежало три олівців і п'ять зошити. Для гри потрібно двоє м'ячів.
Відповідь: На столі лежало три олівці і п'ять зошитів. У другому реченні збірний числівник двоє не вживається з іменником м'яч, бо це не назва істоти, тому правильно «Для гри потрібно два м'ячі». Після числівників два, три, чотири іменник чоловічого роду стоїть у формі називного відмінка множини, а від числівника п'ять потрібен родовий відмінок множини.

Диференціація

Сильним: Запишіть словами й поставте в родовому відмінку словосполучення «триста дев'яносто п'ять гривень», потім складіть речення, де цей запис уживається. Поясніть закінчення числівників. Очікувана відповідь. Трьохсот дев'яноста п'яти гривень. Закінчення -а в числівнику дев'яноста, змінюються обидві частини складного числівника триста.

Підтримка: Скористайтеся зразком. «п'ятсот сорок кілометрів» у родовому відмінку буде «п'ятисот сорока кілометрів», бо сорок у непрямих відмінках має закінчення -а, а в п'ятсот змінюються обидві частини. Складіть так само родовий відмінок для словосполучення «дев'ятсот вісімдесят п'ять учнів» і перевірте за таблицею.

Домашнє завдання

Базове: Опрацювати правила § 44 (с. 230–232) і виконати завдання на с. 231. Спишіть прислів'я та приказки, розкриваючи дужки у формі числівників і іменників.

За вибором: На вибір. 1) Спишіть тексти про Чорне море й Землю (с. 232–233), замінюючи цифри й скорочення словами. 2) Складіть і запишіть діалог, у якому двоє людей домовляються про зустріч у певний час і два запропонованих часи їх не влаштовують (с. 234).

Рефлексія

Прийом «Одне речення». Письмово (2 хв) кожен записує відповідь на проблемне питання уроку одним-двома реченнями, пояснюючи, чому після числівників три й п'ять іменник має різну форму. Усно (2 хв) кілька учнів завершують речення «Сьогодні я навчився/навчилася…» і «Мені ще потрібно повторити…».

Джерела:

- Українська мова (Ворон, Солопенко) 10 клас, с. 229
- Українська мова (Ворон, Солопенко) 10 клас, с. 229, 230
- Українська мова (Ворон, Солопенко) 10 клас, с. 230, 231
- Українська мова (Ворон, Солопенко) 10 клас, с. 231, 232
- Українська мова (Ворон, Солопенко) 10 клас, с. 232
- Українська мова (Ворон, Солопенко) 10 клас, с. 232, 233
- Українська мова (Ворон, Солопенко) 10 клас, с. 233
- Українська мова (Ворон, Солопенко) 10 клас, с. 233, 234
- Українська мова (Ворон, Солопенко) 10 клас, с. 234
- Українська мова (Ворон, Солопенко) 10 клас, с. 234, 235